

Summary

Gurtieva L. N. Legislating the basis of suspension of criminal proceedings by the trial court in the new Criminal Procedure Code of Ukraine. – Article.

The article deals with some problem situations legislative consolidation basis of suspension of criminal proceedings by the court. Proposals are made to improve the criminal procedural legislation of Ukraine.

Key words: criminal proceedings, base suspension of proceedings, preparatory proceedings, judicial.

УДК 343.137.5

Є.М. Гідулянова

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ НЕПОВНОЛІТНІХ ЗА НОВИМ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ

Постановка проблеми. Забезпечення прав, свобод та законних інтересів осіб, що залучаються до орбіти кримінального процесу є одним з найголовніших завдань, висунутих новим Кримінальним процесуальним кодексом України.

Безумовно й особливо це стосується осіб, які в силу певних причин вимагають забезпечення додаткових гарантій захисту їхніх прав та законних інтересів, серед яких неповнолітні підозрювані, обвинувачені, особи, щодо яких вирішується питання про застосування примусових заходів виховного характеру. Стосовно таких осіб Кримінальним процесуальним кодексом України передбачені особливі порядки провадження, що визначають певні особливості здійснення окремих процесуальних процедур за участю неповнолітніх, серед яких порядок виклику неповнолітніх, особливості провадження слідчих дій за участю неповнолітніх, особливості суб'єктного складу учасників провадження щодо неповнолітніх, особливості застосування до неповнолітніх заходів кримінально-процесуального примусу тощо. Проте слід зазначити, що на відміну від провадження у справах дорослих осіб кримінальне провадження щодо неповнолітніх орієнтоване, насамперед, на пошук шляхів ефективної боротьби з вчиненням ними кримінальних правопорушень та суспільно небезпечних діянь шляхом обрання найбільш доцільних заходів виправлення та перевиховання неповнолітніх в умовах забезпечення додаткових гарантій захисту їхніх прав та інтересів.

Концепція розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні, схвалена Указом Президента України від 24 травня 2011 року № 597/2011, визначає основні напрями розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх, серед яких посилення відповідальності сім'ї, суспільства та держави за процес виховання і становлення дітей, забезпечення додержання прав і свобод дітей, які потрапили у конфлікт із законом, шляхом підвищення рівня їх правового та соціального захисту. Очікуваним результатом від реалізації положень цієї Концепції визначено створення в Україні повноцінної системи кримінальної юстиції щодо неповнолітніх, спроможної забезпечити законність, обґрунтованість та ефективність кожного рішення щодо дитини, яка потрапила у конфлікт із законом, пов'язаного з її перевихованням та подальшою соціальною підтримкою.

Тож необхідно зазначити, що завдання кримінального провадження щодо неповнолітніх слід розглядати не тільки в контексті забезпечення гарантій захисту їхніх прав, свобод та законних інтересів, а й крізь призму мети такого провадження, що, передусім, полягає у пошуку шляхів перевиховання та ресоціалізації неповнолітнього, коли не тільки обрані щодо неповнолітнього заходи, а й саме провадження повинно мати виховне значення.

У зв'язку із зазначеним актуальним уявляється дослідження питань, пов'язаних із підвищенням виховної ролі кримінального судочинства щодо неповнолітніх та мінімізації його негативного впливу на формування особистості неповнолітнього. Серед них і питання щодо забезпечення конфіденційності інформації щодо неповнолітнього правопорушника.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Питанням забезпечення прав та інтересів неповнолітніх у кримінальному провадженні присвячені численні праці вчених-процесуалістів, психологів та педагогів, серед яких Л.С. Вигодський, Л.М. Зюбіна, М.А. Алємаскін, Є.І. Рогов, М.І. Єнакієв, Е.А. Черних, Є.В. Болдирєв, С.М. Благодир, Г.Б. Віттенберг, Н.І. Гуковська, Г.М. Миньковський, А.І. Долгова, В.В. Устинова, Я.Н. Шевченко, Т.С.Баріло, О.Х. Галімов, О.С. Ландо, С.Д. Ігнатов, А.М. Ларін, О.О. Левендаренко, Б.Є. Лук'янчиков, С.М. Зеленський, Б.Н. Пантелєєв та ін. Разом із тим більшість із зазначених досліджень мали місце багато років тому; вони не враховують вимог сьогодення; питання забезпечення конфіденційності щодо неповнолітніх висвітлені лише в деяких із них, та лише епізодично.

Метою цієї статті є дослідження питань, пов'язаних із забезпеченням конфіденційності щодо неповнолітніх у кримінальному провадженні в Україні в контексті міжнародних стандартів.

Виклад основного матеріалу. Під час кримінального провадження щодо неповнолітнього, в тому числі під час провадження щодо застосування примусових заходів виховного характеру, слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд та всі інші особи, що беруть у ньому участь, зобов'язані здійснювати процесуальні дії в порядку, що найменше порушує звичайний уклад життя неповнолітнього та відповідає його віковим та психологічним особливостям, роз'яснювати суть процесуальних дій, рішень та їхнє значення, вислуховувати його аргументи, приймаючи процесуальні рішення, та вживати всіх інших заходів, спрямованих на уникнення негативного впливу на неповнолітнього.

Як зазначає Б.Н. Пантелєєв, на сьогодні вже загальновизнаним є те, що успішному виконанню всіх завдань, що стоять перед правоохоронними органами, сприяє залучення до вирішення окремих питань забезпечення законності та правопорядку представників засобів масової інформації, громадських об'єднань, інших недержавних формувань. Ця взаємодія, особливо в інформаційній сфері, відрізняється від традиційної координації тим, що в її учасників, як правило, відсутні нормативно визначені обов'язки з розробки та застосування узгоджених заходів, з розподілу сил та засобів, зі встановлення відповідальності за виконання рекомендованих заходів, не завжди виділяється постійно діючий представник, який має повноваження щодо взаємного узгодження дій, що провадяться. Необхідність такого багатосторонньо-

го партнерства є особливо актуальною, коли мова йде про профілактичну роботу з неповнолітніми правопорушниками. Водночас Б.Н. Пантелеев зазначає, що світова спільнота вважає аксіомою, що молодь особливо сильно реагує на нанесення шкоди її репутації. Результати кримінологічних досліджень, які проводились у різних країнах із питань завдання шкоди репутації неповнолітніх, свідчать про постійні негативні наслідки, пов'язані з разовим або постійним застосуванням до неповнолітніх таких визначень, як «правопорушник» або «злочинець». Особливої шкоди зазнають неповнолітні в результаті таких «інформаційних вибухів», коли через засоби масової інформації висвітлюються кампанії з «очищення вулиць» від бездоглядних дітей, рейди міліції разом із журналістами в притони неповнолітніх повій, публічний розгляд адміністративних матеріалів стосовно батьків малолітніх наркоманів. Деякі ЗМІ розглядають цю тематику просто як «смажені» факти, які здатні підняти рейтинг видання, а наслідки цього не беруться ними до уваги [1, с. 13-17].

Міжнародно-правові акти наголошують на необхідності особливого захисту дітей та підлітків. Упродовж 2003 – 2007 років Україна підписала низку конвенцій про захист прав дітей. На сьогодні Міністерство юстиції України виконує 45 двосторонніх та 25 багатосторонніх міжнародних договорів про правову допомогу в цивільних та кримінальних справах. Крім того, 29 листопада 1985 року Україною було підписано договір, за яким вона взяла на себе обов'язок виконувати Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй, що стосуються здійснення правосуддя стосовно неповнолітніх (Пекінські правила).

Мінімальні стандартні правила ООН, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх («Пекінські правила»), у ст. 8 передбачають конфіденційність (закритість) провадження щодо неповнолітнього, визначаючи, що право неповнолітнього на конфіденційність має поважатись на всіх його етапах з метою не заподіяння шкоди репутації неповнолітнього через непотрібну гласність. Зазначається, що, в принципі, не повинна публікуватися жодна інформація, що може вказувати на особу неповнолітнього правопорушника [2]. Як зазначає Г. Омеляненко, з огляду саме на ці положення, в країнах, що дотримуються Мінімальних стандартів, заборонено у справах осіб, які не досягли 16 років, допуск представників преси, висвітлення в засобах масової інформації відомостей про неповнолітнього і про обставини справи [3, с. 79].

Правило 21 Пекінських правил зазначає, що матеріали справ неповнолітніх правопорушників повинні зберігатися строго конфіденційно і не повинні передаватися третім особам. Доступ до таких матеріалів має бути обмежений колом осіб, які безпосередньо беруть участь у провадженні, або інших осіб, які мають відповідні повноваження [2].

Національним законодавством України також передбачене обмеження розповсюдження інформації стосовно неповнолітніх правопорушників. Так, Закон України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» від 16 листопада 1992 р. з наступними змінами та доповненнями у ст. 3 вказує на неприпустимість зловживання свободою діяльності друкованих засобів масової інформації, в тому числі друковані засоби масової інформації в Україні забороняється використовувати для розголошення будь-якої інформації, яка може призвести до

вказівки на особу неповнолітнього правопорушника без його згоди і згоди його представника. Така згода повинна бути виражена ясно й однозначно та, як правило, у письмовій формі [4].

Щодо кримінально-процесуального законодавства України, то принцип забезпечення конфіденційності провадження щодо неповнолітнього не має тут однозначного вираження та може застосовуватись залежно від обставин конкретної справи та розсуду осіб, які здійснюють провадження. Так, згідно зі ст. 222 КПК України відомості досудового розслідування можна розголошувати лише з дозволу слідчого або прокурора і в тому обсязі, в якому вони визнають можливим. У необхідних випадках слідчий, прокурор попереджає осіб, яким стали відомі відомості досудового розслідування у зв'язку з участю в ньому, про їхній обов'язок не розголошувати такі відомості без його дозволу. Незаконне розголошення відомостей досудового розслідування тягне за собою кримінальну відповідальність, встановлену законом. Згідно з ч. 2 ст. 27. Кримінального процесуального кодексу України кримінальне провадження щодо неповнолітніх у судах усіх інстанцій здійснюється відкрито, проте слідчий суддя, суд може прийняти рішення про здійснення кримінального провадження у закритому судовому засіданні у разі, якщо неповнолітній має процесуальний статус обвинуваченого (слід зазначити, що на неповнолітніх, щодо яких вирішується питання про застосування примусових заходів виховного характеру у зв'язку з вчиненими ними правопорушеннями, це правило не розповсюджується). Кожен, хто присутній у залі судового засідання, може вести стенограму, робити нотатки, використовувати портативні пристрої аудіозапису. Проведення в залі судового засідання фотозйомки, відеозапису, транслявання судового засідання по радіо і телебаченню, а також проведення звукозапису із застосуванням стаціонарної апаратури допускаються на підставі ухвали суду, що приймається з урахуванням думки сторін та можливості проведення таких дій без шкоди для судового розгляду.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Розглядаючи питання про підвищення ефективності кримінального провадження щодо неповнолітніх задля досягнення поставленої перед ним мети та імплементації міжнародних правових стандартів у законодавство України, вважаємо за доцільне закріплення на законодавчому рівні таких правил, що забезпечуватимуть право неповнолітніх на конфіденційність:

1) здійснення кримінального провадження щодо неповнолітніх обвинувачених, неповнолітніх, щодо яких вирішується питання про застосування примусових заходів виховного характеру, виключно у закритому судовому засіданні в судах усіх інстанцій;

2) пряма заборона розголошення даних досудового слідства щодо неповнолітніх.

Уявляється, що дотримання принципу конфіденційності щодо неповнолітніх у кримінальному провадженні сприятиме досягненню мети їх виправлення, перевиховання та ресоціалізації.

Література

1. Пантелеев Б.Н. Адвокаты и несовершеннолетние: особенности взаимодействия в информационной сфере / Б.Н. Пантелеев // Адвокатская практика. – 2004. – № 2. – С. 13–17.

2. Мінімальні стандартні правила ООН, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх (Пекінські правила) // Правове положення неповнолітніх в Україні : збірник законодавчих актів і нормативних актів / уклад. В.Л. Кройтор, В.Ю. Євко. – Харків: Еспада, 2002. – 576 с.

3. Омеляненко Г. Адаптація кримінально-процесуального законодавства України про судочинство у справах неповнолітніх до Мінімальних стандартів / Г. Омеляненко // Право України. – 2002. – № 6. – С. 79–83.

4. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні : Закон України № 2782-ХІІ від 16.11.1992 // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 1. – Ст. 1–7.

Анотація

Гидулянова Є. М. Окремі аспекти забезпечення прав неповнолітніх за новим кримінально-процесуальним законодавством України в контексті міжнародних стандартів. – Стаття.

Стаття присвячена дослідженню питання щодо необхідності забезпечення права неповнолітнього на конфіденційність у кримінальному провадженні. Проаналізовані норми чинного кримінально-процесуального законодавства, норми міжнародно-правових актів. Висловлені пропозиції щодо імплементації принципу конфіденційності щодо неповнолітніх у кримінально-процесуальне законодавство України.

Ключові слова: неповнолітні, додаткові гарантії захисту прав та охоронюваних законом інтересів, ювенальна юстиція, кримінальна юстиція щодо неповнолітніх.

Аннотация

Гидулянова Е. Н. Отдельные аспекты обеспечения прав несовершеннолетних согласно новому уголовно-процессуальному законодательству Украины в контексте международных стандартов. – Статья.

Статья посвящена исследованию вопроса о необходимости обеспечения права несовершеннолетнего на конфиденциальность в уголовном судопроизводстве. В рамках исследования проанализированы нормы действующего уголовно-процессуального законодательства, нормы международно-правовых актов. Внесены предложения относительно имплементации принципа конфиденциальности в отношении несовершеннолетних в уголовно-процессуальное законодательство Украины.

Ключевые слова: несовершеннолетние, дополнительные гарантии защиты прав и охраняемых законом интересов, ювенальная юстиция, уголовная юстиция в отношении несовершеннолетних.

Summary

Gidulyanova E. N. Certain aspects of the rights of minors under the new Criminal Procedure Code of Ukraine in the context of international standards. – Article.

The article is devoted to the question of the need to provide rights of a minor to privacy in criminal proceedings. The study analyzed the norms of the criminal procedure law, the norms of international legal acts. Some suggestions regarding the implementation of the principle of confidentiality regarding minors in criminal procedure legislation of Ukraine were made.

Key words: minors, additional safeguards to protect the rights and interests protected by law, juvenile justice, criminal justice to minors.

УДК 343.132

А. В. Підгородинська

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАННЯ ТА ВИКОНАННЯ ІНОЗЕМНИХ РІШЕНЬ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ОКРЕМИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДІЙ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Актуальність теми. Необхідність співробітництва в кримінальному процесі у формі визнання й виконання іноземних судових рішень може виникати на різних стадіях кримінального процесу. Так, на стадіях досудового розслідування та судового розгляду кримінальних справ досить часто виникає необхідність, наприклад,

© А. В. Підгородинська, 2013